

wordt behandeld komen in de hoofdstukken 3 (verbale communicatie) en 4 (pragmatiek) gedeeltelijke herhalingen voor of althans aanvullingen die beter meteen in hoofdstuk 2 behandeld hadden kunnen worden. Dat is het gevaar van een concentrische opbouw. (Zo bijvoorbeeld 2.5.2 met 4.2 & 4.3; zo bijvoorbeeld 2.3 met hoofdstuk 3; zo bijvoorbeeld 2.4 met 4.2.2.)

Een tweede bezwaar is de 'magerte' van hoofdstuk 3: verbale communicatie. De eerste helft van dit hoofdstuk zou bij hoofdstuk 4 (pragmatiek) gevoegd kunnen worden; de tweede helft zou beter ondergebracht zijn bij hoofdstuk 5 (grammatica).

Een derde bezwaar geldt het laatste hoofdstuk: Taal en taalgebruik als psychologische en sociale verschijnselen. Psycholinguïstiek en sociolinguïstiek worden als een soort aanhangsels in dit hoofdstukje opgeborgen. Het is eigenlijk te gek te geloven dat in een boek waarin taalbeschouwing zo verbonden wil zijn met de (maatschappelijke) werkelijkheid pas in de vierde paragraaf van het laatste hoofdstuk 'taal als sociologisch verschijnsel' wordt behandeld. Alsof dit nog niet eerder in het boek gebeurd zou zijn (onder meer in 2.6).

Wetenschap en werkelijkheid

Het dient gezegd te worden dat *Taalgebruik en taalwetenschap* de wetenschap en het gebruik op plezierige wijze met elkaar verbindt, want de prijs f 18,50 is relatief laag.

Theo Walraven *Taalgebruik en taalwetenschap; inleiding in het onderzoek van verbale kommunikatie* Assen/Amsterdam, Van Gorcum, 1975, 160 pag.

Arie Sturm

WAT WIJ ONZE LEERLINGEN OOK NOG LEREN

Een boekje open over 'the hidden curriculum'

Mijn neefje zit in de derde klas van de basisschool. Pasgeleden schreef hij in een opstel dat hij al veel geleerd had en hij noemde onder meer 'moeilijke sommen maar ook moeilijke taallessjes'. Verderop in dat opstel blijkt dat hij ook nog heel andere dingen geleerd heeft. Het blijkt bijvoorbeeld uit zinnen als: 'De juffrouw is bijna iedere dag boos' en: 'Zo zie je maar, leuke dingen kunnen ook moeilijk zijn'.

Niets in de context wijst erop dat mijn neefje de boosheid van de juffrouw eigenaardig vindt. Je krijgt eerder de indruk dat hij de mening heeft dat dat er nu eenmaal bijhoort. Zo'n mening komt niet uit de lucht vallen. Evenmin als het denkbeeld dat leuke dingen ook moeilijk

kunnen zijn. Hoewel dat niet uit het lesrooster van zijn school af te leiden is, heeft hij blijkbaar op school naast kennis en vaardigheden als schrijven en rekenen ook nog allerlei sociale waarden, denkbeelden en gevoelens ontwikkeld.

Over die functie van het onderwijs: het overdragen van culturele oriëntaties op kinderen gaat het boek van Theo Jansen *Ideologische aanpassing in het basisonderwijs*. 'Welke culturele oriëntaties onderwijzers van basisscholen bij hun leerlingen aanbrengen en hoe zij dat doen, vormt het thema van dit boek. Wij hebben onze aandacht niet zo zeer gekoncentreerd op de vaardigheden die kinderen op school leren, als wel op de sociale waarden, ideeën, houdingen en gevoelens die daarmee gepaard gaan.' (pag. 7.)

Die denkbeelden en gevoelens zijn nauw verbonden met de aard van de betrekkingen die er tussen een leraar en zijn leerlingen en tussen de leerlingen onderling op school bestaan en die betrekkingen weerspiegelen de betrekkingen tussen mensen in het bredere maatschappelijke verband. Scholen kunnen dus beschouwd worden als 'spiegels van cultuur'. Dat wordt op heldere wijze uiteengezet in de inleiding van het boek en het eerste hoofdstuk waarin de probleemstelling van het onderzoek uit de doeken wordt gedaan. Helderheid is trouwens een kenmerk van het hele boek. Dat zal zeker niet in de laatste plaats te danken zijn aan het feit dat de wetenschappelijke terminologie tot een minimum is beperkt. In de volgende zes hoofdstukken wordt verslag gedaan van het onderzoek welke waarden en houdingen kinderen op een basisschool aangeleerd krijgen ten aanzien van zichzelf, hun medeleerlingen, hun werk, hun positie in de relaties met de leraar en ten aanzien van de bredere maatschappelijke kaders waarvan zij deel uitmaken.

De gegevens die in die hoofdstukken worden gepresenteerd, zijn ontleend aan een indrukwekkende hoeveelheid observaties die ten aanzien van de alledaagse, routinematige communicatie tussen leraar en leerlingen op vier basisscholen werden gedaan. Hoewel die vier scholen respectievelijk getypeerd worden als mat en gelaten, voorzichtig progressief, zeer progressief en een voorzichtige middenkoers varende, is dit onderzoeksveld natuurlijk te beperkt om de onderzoeksresultaten van Jansen zonder meer te veralgemenen. Maar ze kunnen wel, zoals hij zelf zegt, minstens licht werpen op situaties in andere scholen.

Die zes hoofdstukken zijn ongelooflijk boeiend. Niet in de laatste plaats door de pakkende beschrijvingen van, naar ik aanneem, voor ieder zeer herkenbare communicatiesituaties in de klas. Naar aanleiding van die situaties wordt telkens commentaar geleverd en aan het slot van ieder hoofdstuk worden conclusies getrokken. Die conclusies worden in het slothoofdstuk gebundeld: 'De dominante oriëntaties op hun cultuur waarmee de leerlingen van onze vier scholen geconfronteerd werden,

kunnen als volgt worden samengevat: Relaties tussen mensen worden gekenmerkt door onpersoonlijke eenvormigheid en onderlinge concurrentie; in de sociale hiërarchie overheersen eenzijdige afhankelijkheidsrelaties; arbeid wordt verricht onder externe prikkels; deze maatschappij kent een vanzelfsprekende orde, die niet nader verklaard en onderzocht wordt op zijn oorzaken en structuren, en evenmin op innerlijke tegenstellingen, conflicten of alternatieven en is superieur aan iedere andere kulturele bestaanswijze.' (pag. 154.)

Als u wilt weten hoe dit allemaal in de praktijk gestalte krijgt, moet u het boek zelf maar lezen. Dat moet u trouwens toch, want u bent VONlid en dus geïnteresseerd in emancipatorisch onderwijs. Welnu, aan de discussie over dat onderwijs levert Jansen een belangrijke bijdrage (zie bijvoorbeeld de laatste paragraaf van het boek).

Eigenlijk zou ik iedereen die geïnteresseerd is in onderwijs aan willen raden dit boek te lezen. Maar ik wil daarbij dan nog wel het volgende vertellen. Jansen laat op overtuigende manier zien welke sociale betekenis bepaalde classesituaties hebben. Wat je als lezer na kennisname daarvan graag zou willen weten, is wat je er verder mee moet doen. Je zou je bijvoorbeeld af kunnen vragen hoe je bepaalde types communicatiesituaties die Jansen beschrijft, systematisch zou kunnen vermijden als de culturele oriëntatie die eruit spreekt je niet zint, of als dat wel het geval is, hoe je die situaties dan zou kunnen stimuleren. Daarover zegt het boek weinig of niets. Simpel en alleen omdat Jansen zich niet bevoegd acht op het terrein van de methodiek en de didactiek.

Voorlopig blijven we dus wel met die vragen zitten.

Met Jansen kunnen we alleen maar hopen 'dat mensen die zich op dat terrein beter thuis voelen, zich aangesproken zullen voelen door de uitdaging van onze bevindingen en zullen proberen om er didactiese konsekwenties aan te verbinden' (pag. 9).

Theo Jansen *Ideologische aanpassing in het basisonderwijs. Observaties in vier scholen* Nijmegen, werkuitgave SUN, 1975, 164 pag. Prijs f 12,50.

Bernard Schut UNDERSTANDING MASS MEDIA

Je kunt er natuurlijk over twisten of er in het moedertaalonderwijs aandacht moet worden besteed aan massa-media: krant, radio, televisie en dergelijke. Maar ik neem aan dat veel *Moer*-lezers mijn standpunt delen en dat er bij hen eveneens een grote behoefte bestaat aan bruikbaar lesmateriaal.